

PATVIRTINTA
2010 kovo 23 d.
Vilniaus universiteto bibliotekos
generalinės direktorės
įsakymu Nr. 2

VILNIAUS UNIVERSITETO BIBLIOTEKOS SKAITMENINIMO GAIRĖS

I. Įvadas

1. Kiekvienos bibliotekos pagrindinė funkcija ir pareiga yra dokumentų kaupimas, saugojimas, aprašymas ir pateikimas vartotojui jam priimtina forma. Pastaruoju metu informacinėms technologijoms užvaldant visas gyvenimo sritis, auga ir visuomenės narių gebėjimai pasinaudoti tų technologijų teikiamomis galimybėmis. Informacinės visuomenės formavimosi procese bibliotekų vaidmuo yra neginčijamas, nes biblioteka visais laikais buvo informacijos skleidėja. Šiandienos vartotojas kelia vis didesnius reikalavimus, todėl neišvengiamai kinta ir bibliotekų išteklių organizavimas, informacinių paslaugų kryptys bei strategija, bibliotekos paslaugos plečiasi ir perauga į aukštesnį lygmenį – kuriamos bei plėtojamos skaitmeninės bibliotekos, kurių pagrindinis tikslas yra informacinių išteklių (skaitmeninių ir skaitmenintų) prieinamumas nuotolinės prieigos būdu.

2. Vilniaus universiteto biblioteka – seniausia ir didžiausia daugelį amžių kaupto kultūros paveldo, kuris gali būti įdomus ne tik Lietuvos, bet ir pasaulio mokslininkams bei tyrėjams, saugotoja Lietuvoje. Dokumentų skaitmeninimas padeda išspręsti du pagrindinius uždavinius – užfiksuoti ir išsaugoti informaciją bei suteikti galimybę naudotis ja virtualioje erdvėje. Pastaruoju metu bibliotekoje vykdomų pokyčių kontekste formuojami nauji prioritetai, ir vienu iš jų yra skaitmeninės VU bibliotekos, integruosiančios skaitmenintą ir skaitmeninį turinį, kūrimas. Tad atsirado prielaidos ir būtinybė parengti strategines bibliotekos kultūros paveldo skaitmeninimo gaires. Dokumentas parengtas pagal tarptautinius ir nacionalinius strateginius dokumentus bei paanalizavus užsienio bibliotekų (Australijos, Norvegijos, Slovėnijos, Kanados

nacionalinių bibliotekų, Britų bei Kongreso bibliotekų, Jeilio Beinecke retų knygų ir rankraščių, Edinburgo universiteto bibliotekų) patirtį.

II. Skaitmeninimo tikslai ir uždaviniai

3. Vilniaus universiteto biblioteka buvo pirmoji Lietuvoje biblioteka, pradėjusi skaitmeninti savo fonduose saugomą kultūros paveldą. Nuo skaitmeninimo veiklos pradžios 1997 metais bibliotekoje įvykdytas ne vienas skaitmeninimo projektas, skaitmeninti įvairūs dokumentai – rankraščiai, periodiniai leidiniai, nuotraukos, negatyvai. Sukurtos kelios virtualios parodos. Tačiau atlikus gilesnę bibliotekos skaitmeninimo veiklos analizę suformuotos **išvados**:

- 3.1. sukauptas nemenkas kultūros paveldo skaitmeninis archyvas, kuris galėtų būti įdomus pasauliui, nes buvo skaitmeninami unikalūs, tik VU bibliotekoje saugomi dokumentai (rankraščiai, nuotraukos, negatyvai);
- 3.2. ilgą laiką skaitmeninimo veikla buvo vykdoma fragmentiškai, sąlygota įvairių projektų keliamų trumpalaikių tikslų;
- 3.3. pagrindiniu skaitmeninimo tikslu buvo laikomas dokumento išsaugojimas;
- 3.4. ilgą laiką skaitmeninamiems dokumentams nebuvo kuriami metaduomenys, todėl tokie dokumentai negalėjo būti paieškos objektu;
- 3.5. informaciją apie visas skaitmenintas kolekcijas rasti sunku, nes nėra sukurta patogi prieiga nutolusiam vartotojui;
- 3.6. nėra sukurta gerai funkcionuojanti atviro archyvo informacinė sistema, apibrėžianti skaitmeninio turinio talpinimo, archyvinio saugojimo, duomenų tvarkymo, prieigos ir sklaidos funkcijas;
- 3.7. nenaudojami tarptautiniai standartai, todėl problematiška integracija (arba reikalaujanti papildomų išteklių) į nacionalines arba tarptautines duomenų bazines; mažai dėmesio skiriama skaitmenintų objektų viešinimui.

4. Kuriamos strategijos **vizija** – *sukurtas skaitmeninis bibliotekos kultūros paveldo archyvas, užtikrinantis ilgalaikę informacijos, užfiksuotos bibliotekos kolekcijose, išsaugojimą, sklaidą ir patogią nuolatinę prieigą nutolusiam vartotojui, įgalinantis geros kokybės kultūros paveldo išteklių naudojimą mokslo, studijų ir švietimo procese.*

5. Strategijos pagrindinis **tikslas** – VU bibliotekos kultūros paveldo atviros prieigos skaitmeninio archyvo sukūrimas.

6. Uždaviniai:

- 6.1. skaitmeninti bibliotekoje saugomus retus ir unikalius dokumentus – sukurti VU bibliotekoje saugomo kultūros paveldo, reikšmingo Universiteto, Lietuvos istorijai, skaitmeninio turinio kritinę masę;
- 6.2. užtikrinti skaitmeninto turinio išsaugojimą;
- 6.3. kurti atvirą prieigą prie skaitmeninto kultūros paveldo nutolusiam vartotojui;
- 6.4. išsaugoti retus ir vertingus, paklausius, bet prastos fizinės būklės dokumentus, juos skaitmeninant;
- 6.5. kurti virtualių parodų archyvą;
- 6.6. kurti bibliotekos renginių skaitmeninį archyvą;
- 6.7. teikti skaitmeninimo paslaugas vartotojams;
- 6.8. siekti integracijos į nacionalinius ir tarptautinius skaitmeninio kultūros paveldo portalus;
- 6.9. aktualinti informaciją apie skaitmenintą kultūros paveldą, panaudojant pažangias priemones bei naujausias informacines technologijas;
- 6.10. kurti inovatyvias elektronines paslaugas (pridėtinę vertę), pagrįstas skaitmenintų objektų turiniu;
- 6.11. nuolat plėsti atitinkamų specialistų kompetenciją.

III. Skaitmeninimo prioritetai ir principai

7. **Pagrindinis prioritetas** – Vilniaus universiteto, Lietuvos istorijai ir kultūrai svarbių unikalių dokumentų skaitmeninimas.

8. **Svarbiausias principas** – skaitmeninimo veiklų organizavimas siekiant suteikti kaip galima daugiau galimybių vartotojams prieiti prie svarbių kultūros paveldo objektų.

9. Principai:

- 9.1. skaitmeninamos vientisos kolekcijos ar dokumentai, susiję teminiu ar kitu pasirinktu aspektu (pvz., LDK dokumentai, Karaimų fondas, etc.), užtikrinamas tęstinumas;

- 9.2. numatyti skaitmeninti dokumentai peržiūrimi, paruošiami, jei dokumento būklė labai prasta, jis konservuojamas ar restauruojamas;
- 9.3. visi atrinkti skaitmeninti dokumentai turi būti aprašyti, o jų metaduomenys įtraukti į bibliotekos elektroninį katalogą;
- 9.4. atrenkami tik tie dokumentai, kurių skaitmeninimas ir kopijų skelbimas virtualioje erdvėje nepažeidžia autorių teisių;
- 9.5. dokumentai skaitmeninami pagal Lietuvoje galiojančius tarptautinius standartus;
- 9.6. skaitmeninimo veikla koordinuojama su kitomis Lietuvos atminties institucijomis siekiant išvengti darbų dubliavimo.

IV. Skaitmeninimo kryptys

10. Skaitmeninimo veikla bibliotekoje vykdoma tokiomis kryptimis:
  - 10.1. planinis skaitmeninimas pagal patvirtintą prioritetinių kolekcijų sąrašą;
  - 10.2. skaitmeninamo turinio pasirinkimas nacionalinių ir tarptautinių projektų kontekste;
  - 10.3. skaitmeninimas pagal vartotojų pageidavimus;
  - 10.4. skaitmeninių kopijų kūrimas, vykdant įvairius trumpalaikius projektus (virtualioms parodoms, publikacijoms, restauruojamiems dokumentams).

V. Atrankos kriterijai

11. Skaitmeninimo atrankos kriterijus biblioteka nustato pagal tarptautinius strateginius dokumentus bei *Nacionalinę skaitmeninimo koncepciją*. **Pagrindiniai kriterijai:**
  - 11.1. unikalumas ir retumas;
  - 11.2. turinys ir vertė (istorinė, kultūrinė, mokslinė);
  - 11.3. paklausumas (esami ir potencialūs vartotojai);
  - 11.4. fizinė būklė;
  - 11.5. amžius.

VI. Skaitmeninto kultūros paveldo aktualinimas

12. Aktualindama skaitmenintą kultūros paveldą, biblioteka orientuosis į skirtingas auditorijas, taikys įvairias priemones:
  - 12.1. skaitmeninių kolekcijų internetinė svetainė;
  - 12.2. informacija bibliotekos naujienlaiškyje ir internetinėje svetainėje;
  - 12.3. paskaitos studentams praktikantams;
  - 12.4. informacija atvirų durų dienų metu;
  - 12.5. ekskursijos;
  - 12.6. edukaciniai ir pan. trumpalaikiai projektai;
  - 12.7. straipsniai spaudoje.

VII. Bendradarbiavimas (tarptautinis, nacionalinis)

13. Vykdydama skaitmeninimo strategiją, biblioteka maksimaliai derins skaitmeninimo veiklą su kitomis Lietuvos atminties institucijomis, kad būtų išvengta darbų dubliavimo, taupomos lėšos, o vartotojas gautų kokybišką paslaugą. Biblioteka aktyviai dalyvauja, įgyvendinant *Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo, skaitmeninio turinio saugojimo ir prieigos strategiją*. Pagrindiniai siekiai bendradarbiavimo srityje yra:
  - 13.1. aktyviai dalyvauti nacionaliniame projekte *Virtualaus elektroninio paveldo sistemos plėtra*;
  - 13.2. įvykdyti įsipareigojimus nacionaliniame projekte *Virtuali istorinė Lietuva: LDK*;
  - 13.3. dalyvauti *Pasaulio skaitmeninės bibliotekos (WDL)* veikloje;
  - 13.4. siekti dalyvauti Europos skaitmeninėje bibliotekoje *Europeana*;
  - 13.5. aktyviai įsitraukti į nacionalinius bei tarptautinius projektus ateityje siekiant užtikrinti platesnę prieigą prie bibliotekos kultūros paveldo objektų.

VIII. Skaitmeninimo veiklos stebėseną

14. Strategijos įgyvendinimo stebėsenai atlikti biblioteka numato vertinimo kriterijus, susijusius su joje numatytais tikslais ir uždaviniais, kurie leistų vertinti padarytą pažangą:

- 14.1. skaitmenintų objektų/puslapių skaičius;
- 14.2. skaitmenintų objektų aprašų kiekis procentais bibliotekos elektroniniame kataloge;
- 14.3. skaitmeninių kolekcijų svetainės pasiekiamumas iš išorinių internetinių adresų;
- 14.4. skaitmeninių kolekcijų svetainės panauda (unikalūs vartotojai ir pan.);
- 14.5. skaitmenintų objektų kiekis procentais nacionalinėse talpyklose;
- 14.6. skaitmenintų objektų paieška per nacionalinius / tarptautinius portalus (kur tokia statistika įmanoma);
- 14.7. vartotojams teikiamų skaitmeninimo paslaugų statistika.

IX. Susiję dokumentai

15. Skaitmeninio turinio kūrimo, saugojimo ir sklaidos standartų sąrašas
16. Pagrindiniai skaitmeninimo strateginiai dokumentai
17. Vilniaus universiteto bibliotekos skaitmeninimo prioritetai. Dokumentų rinkiniai ir kolekcijos
18. Skaitmeninio vaizdo kūrimo taisyklės